

Amerikan Ulus Mitlerinin Sorgulanması Olarak *Gazap Üzümleri*

Özge Nilay Erbalaban Gürbüz

Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi

<https://orcid.org/0000-0003-4199-3507>

n.eralaban@gmail.com

Öz

Bu makalenin amacı, bir roman uyarlaması olan ve Büyük Bunalım dönemine odaklanan *Gazap Üzümleri* (John Ford, 1940) filminin gösterenlerini Amerika Birleşik Devletleri'nin temel ulus mitleri açısından incelemek, filmin bu ulus mitleriyle tarihsel gerçeklik arasındaki çelişkilere odaklanan eleştirel söylemini açığa çıkarmaktır. Bu nedenle film çözümlenirken Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslaşma sürecinin kurucu mitlerini oluşturan temel kültürel metinlerin ve filmde yansıtılan dönemin toplumsal koşullarını içeren tarihsel verilerin filmin teması, konusu ve olay örgüsü açısından karşılaştırılması yöntemi kullanılmıştır. Filmin hikâyesini oluşturan olayların ulusal mitlerdeki karşılığı bulunmuş, mitlerde yer alan içerikler incelenmiş, filmdeki olayların içerikleri ve ulusal mitlerin içerikleri arasındaki farklara odaklanılmış ve bu farklar mitlerin içerikleri açısından yorumlanmıştır. Farkları en uygun biçimde yorumlayabilmek için eleştirel kuramlardan ve film araştırmalarından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda filmin, ulusal mitleri krizin etkilerinden biri olan toplumsal çözümü engellemek ve kolektif hafızadaki bütünlüğe duygusunu yeniden kurmak için kullanmadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: *Gazap Üzümleri* filmi, Büyük Bunalım Dönemi, mitler, ulus mitleri, Amerika Birleşik Devletleri ulus mitleri.

• • • • •

Makale Geliş Tarihi: 28.09.2020 ▪ Makale Kabul Tarihi: 22.12.2020

<http://ilefdergisi.org>

ilef dergisi ▪ © 2021 ▪ 8(2) ▪ güz/autumn: 325-352

Araştırma Makalesi DOI: 10.24955/ilef.900718

Grapes of Wrath as Questioning the National Myths of America

Özge Nilay Erbalaban Gürbüz

Çukurova University Faculty of Communication

<https://orcid.org/0000-0003-4199-3507>

n.eralaban@gmail.com

Abstract

This article aims to examine the signifiers of the movie *Grapes of Wrath* (John Ford, 1940) which is a novel adaptation and based on the Great Depression period, in terms of the fundamental national myths of the United States of America, to reveal the movie's critical discourse which focuses on the contradictions between the national myths and historicity. Therefore, the study compares the fundamental cultural texts constituting the founding myths of the United States of America's nation formation process with the historical data including the social conditions of the period that is reflected in the movie in terms of the theme, topic and plot of the movie when analyzing it. In this regard, it has been found the correspondences of the incidents constituting the story of the movie in the national myths, examined the contents of the myths. Critical theories and film studies were used to interpret the differences in the most pertinent way. As a result, it has been observed that the movie did not use the national myths to prevent the social disintegration which is one of the effects of crisis or to re-establish integration in the collective memory.

Key Words: *Grapes of Wrath*, Great Depression, myths, national myths, national myths of the United States of America

• • • • •

Received:28.09.2020 ▪ Accepted:22.12.2020

<http://ilefdergisi.org>

ilef dergisi ▪ © 2021 ▪ 8(2) ▪ güz/autumn: 325-352

Research Article DOI: 10.24955/ilef.900718

Mitler, arkaik toplumların yaşam, ölüm ve evrenle ilgili görüşlerini alegorik olarak yansıtan anlatılardır. Mitler üzerine yapılan araştırmalara tarihsel olarak iki temel eğilim yön vermiştir. Bu eğilimlerdeki farklılık, araştırmacıların araştırma nesneleriyle ilgili bakış açılarından kaynaklanır. 19. yüzyıl araştırmacıları miti kurmaca, hayal ürünü olarak değerlendirirken 20. yüzyıl araştırmacıları mitleri gerçeklik öyküleri, yaşama modelleri olarak kavrar (Eliade 2001, 12). Ernest Cassirer, mitleri kimlik sistemleri olarak kavrayan ilk kişinin Shelling olduğunu ifade eder (2005, 231). Cassirer çalışmasında mitsel düşüncüyü ortaya çıkaran zihnin sahiplerini ilk filozoflar (Taylor'dan akt. Cassirer 2005, 234) olarak tanımlar. Hans Blumenberger mitleri akılcı düşüncenin karşısına yerleştirilmiş akıldışı metinler olarak değerlendirmekten uzaklaşarak, onları dünyayı anlamlandıran metinler olarak görür (aktaran Paul 2014, 27). Claude Levi-Strauss bilimsel bir disiplin olan tarihle 'bilim dışı' kabul edilen mit arasındaki mesafenin çok da büyük olmadığını, tarihsel bilgileri açığa çıkarmada mitlerin kullanılmasının faydalı olacağını ifade eder (2013, 59-60). Bu görüşlerde mitlerin, yaşam deneyimlerine dayalı, yaşamla ilgili modeller sunan, gerçeklikle ilişkiyi alegorik temsille yansıtan ve kimlikle ilgili yapılar kuran özelliklerine dikkat çekilmektedir.

Mitlerle ilgili 20. yüzyıl araştırmaları mitleri gerçeklikle ilişkili sembolik metinler olarak görme eğilimindeyken, Roland Barthes mitlerin sadece arkaik dönemle ilgili olmadığını ve çağdaş toplumların da mitleri olduğunu ifade eder. Çünkü “mite özgü olan, cümleler kurduğumuz her yerde, hikâye anlatığımız her yerde vardır: Mite özgü olan iç konuşmadan, karşılıklı konuşmaya gazete makalesinden, siyasi demece [...] her tür sözde bulunur” (Barthes 2013, 83). Barthes’ın miti söyleme yaklaşımın bu düşüncesi mit ve ideoloji arasındaki ilişkiyi çağırır. Çünkü söylemin kurulduğu her yerde ideolojik bir yapı vardır. Siyaset bilimi açısından da mitler ideolojiktir (Paul 2014, 28). Siyaset bilimci Herfried Münkler ulus mitlerini modern uluslaşma sürecinin en önemli parçası olarak görür (aktaran Paul 2014, 28). Henry Tudor’a göre ulus mitleri, eskatolojik ya da dinsel mitlerde olduğu gibi kendi alanları hakkında yani politika hakkında üretilen, aktardığı gerçeklik miktarına bakılmaksızın hakikat olduğuna inanılan, dramaya dayalı anlatılardır (1972, 17). Arkaik toplumların evrenin oluşumunu açıklayan kurucu mitleri gibi uluslaşma sürecindeki toplumlar da kendi kurucu, politik mitlerini kurarlar. Bunlar seküler mitlerdir. Diğer bir deyişle pozitivist ve rasyonel aklın egemen olduğu dünyada da ‘ulus’ inşası sürecinde mitler işlevsel olarak var olur. Benedict Anderson ulusu, “hayal edilmiş bir siyasal topluluk[tur]- kendisine hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaat[tir]” (1995, 20) diye tanımladığından, ulus tasarımının bir parçası olan ulus mitleriyle, antik dünyadaki kuruluş mitlerinin toplumsal, ideolojik işlevleri ve bir tasarımdan beslenmeleri anlamında benzerlikler taşıdığını söylemek mümkündür. Heike Paul, siyaset bilimi açısından Amerika Birleşik Devletleri’nin (bundan sonra Amerika olarak ifade edilecektir) uluslaşma sürecinde kültür ürünlerinde kurulan ulus mitlerini ideolojik, politik ve kültürel işlevleri açısından inceler (2014). Paul bu temel mitleri şu şekilde sıralar: Amerika kıtasının keşfi miti, Pokahontas miti, vadedilmiş topraklar miti, kurucu babalar miti, toplumsal bütünleşme/ırkların birliği miti (melting pot¹), kendi kendini var eden kişi (self-mademan) miti, Amerika’nın batısını keşfetme miti (makale boyunca bu mit Amerika’nın batısını keşfetmeyle birlikte ‘sınır ve göç miti’ olarak da ifade edilecektir) (2014, 11). Bu mitlerin hepsi farklı zamanlardaki toplumsal koşullara uyarlanabilir, geliştirilebilir ve temel anlamları bozulmadan yan anlamlarla çeşitlendirilebilir olması bakımından Amerikan ulus kimliğini, kültürünü ve Amerikan yurttaşlık bağını sürekli inşa eder. Amerikan yaşam biçimi (American way²) ve Amerikan rüyası kavramları bu mitlere bağlanmıştır. Bütün politik mitler gibi bu mitler de ideolojiktir.

•••

1 Kültürlerin eritme potası olarak da kullanılmaktadır.

2 Amerikan yaşam biçimi anlamına gelen İngilizce’deki yaygın kullanımudur.

Hem bir anlatı yapısı olarak hem de öykü kaynağı olarak film endüstrisi mitlerden faydalanmıştır. Mitlerdeki olay örgüsü yapısının incelenmesiyle senaryo kuramları oluşturulmuş, mitologların araştırmalarına dayalı pek çok film hikâyesi kurulmuştur. Campbell, *Yıldız Savaşları*'nda yönetmen George Lucas'ın "standart mitolojik figürler kullandığını" söyler (Campbell ve Moyer 2013, 190). Öte yandan Irving Singer, olgusal olarak sinemayı incelerken sinemayı çağdaş dünyanın mit kurucusu olarak kabul eder. Geleneksel toplumlarda mitlerin sahip olduğu işlevlerin modern toplumlarda sinemaya aktarıldığı düşüncesini Alfred Hitchcock, Ingmar Bergman, Jean Cocteau ve pek çok yönetmenin filmlerindeki mitik yapının felsefi katmanlarını inceleyerek açıklar (Singer, 2008). Mitlerin güncel yaşamla ilişkisi, yol gösterici modeller sunması (Campbell ve Moyer 2013, 32) ve "belirli bir sosyal düzeni desteklemek ve geçerli kılmak" (53) gibi işlevleri çağdaş dünyada sinemanın ideolojik ve kültürel işlevleri arasında yer almaktadır. Robert Kolker, filmleri izleyicilerin ahlaki ve duygusal tepkilerini oluşturmak için tasarlanmış "hatta bu dünyada nasıl davranmamız gerektiği sorunlarına etik çözümler öneren" anlatılar olarak değerlendirir (2011, 215). Bu çerçevede filmler hem çağdaş dünyanın mit kurucusu olarak hem de mitsel anlatıların aktarım aracı olarak işlev görmektedir. Sinemanın bu işlevi toplumsal kriz dönemlerinde egemen ideoloji açısından son derece önemli olmuştur.

1929 Büyük Bunalım sürecinde Amerika'nın kültür üreticileri, Amerikan ulus mitlerini *Amerikan yaşam tarzı* ve *riyası* altında yeniden kavramsallaştırmıştır. Aslında Amerika 1929 yılına kadar üretim ve refah düzeyi açısından iyi bir durumdadır (Galbraith 2009, 2). Ancak uluslararası ekonomik gelişmeler dışarıda bırakıldığında, Amerikan borsalarında Goldman Sachs gibi şirketlerin hisse senetleri 24 Ekim 1929'da 'Kara Perşembe' gününde bir anda büyük oranlarda düşünce Amerikan ekonomisinde büyük çöküş başlamıştır (Galbraith ty., 203-204). Bu toplumsal ve ekonomik atmosferi Galbraith, "borsaların çökmesi tüketici harcamalarını, yatırımları, bankaların ve şirketlerin para likiditesini kısıtı. Büyük Çöküntü'yü Büyük Bunalım izledi. Önce zenginlerin intiharı, sonra da yoksulların ölümü geldi. 1933 yılında Amerika'da tüm işçilerin dörtte biri işsizdi. Üretim üçte bir oranında azalmıştı. Dokuz bin banka iflas etti" (Galbraith ty., 206) şeklinde açıklamaktadır. Bu ekonomik toplumsal koşullarda Amerikan halkı arasında dayanışma düşerken, James Truslow Adams 1931'de *The Epic of America*'da Amerikan rüyasını kavramsallaştırmıştır ve geçmişin ulus mitlerini bu rüyanın altında güncelleştirmiştir (1931). *Harper's Magazine* 1937'de Amerikan tarzı yaşamı (American way) en iyi anlatan makaleyi seçmek için ödüllü yarışma düzenlemiştir (Wall 2008, 15). Hollywood

endüstrisinde de 1929-1940 arasında Büyük Bunalım'la başlayan kriz süresince (Hansen ve Magnussen 2018, 307) ulusal mitleri referans alan, bu mitlere doğrudan ya da dolaylı göndermeler yapan filmler çekilmiştir. Müzikaller sınıf atlama öyküleriyle Amerikan başarı mitini ve Amerika'nın vad edilen fırsatlar ülkesi olduğu mitini aktararak, Amerikan ideolojisiyle uyumlu görsel anlatılar kurmuşlardır. 42. *Sokak* (Lloyd Bacon, Darryl F. Zanuck, 1933) kriz döneminde yoksulluktan zenginliğe, sınıf atlamaya dayalı başarı mitinin en popüler müzikal filmidir. Amerikan mitlerine dayalı bu türün ilk örnekleri Büyük Bunalım döneminde üretilmiştir (Zitzelsberger 2019, 3). Yine bu dönemde Frank Capra'nın aile dramaları, Amerikan ulus mitlerindeki toplumsal ve ekonomik değerlere ters düşmeyen tema ve konuları kullanmıştır. *Bay Smith Washington'a Gidiyor* (1936), 1938 yılında çekilen *Para Beraber Gitmez* ve *Şahane Hayat* (1946) gibi filmlerinde vad edilmiş toprakları, Protestan çalışma etiğini, dayanışma vurgusunu öne çıkarmıştır. Capra'nın filmleri tüm aksaklıklarına rağmen Amerikalı olmaya ve Amerikan ideolojisine inanan değerleri yansıtmıştır (Scognamiglio 1994, 48). Bu filmlerde dönemin ekonomik koşullarının yol açtığı toplumsal çözümlere karşı, ulusal bağların güçlendirilmesi için kolektif tarihteki değerler hatırlatılmaktadır. Adı geçen filmler sinema salonlarına gelen izleyiciler için ekonomik krizin sıkıntularından kaçmak ve film süresince krizin varlığını hafifletmek şeklinde bir işleve sahip olmuşlardır. Ancak krizin etkilerine dolaylı da olsa odaklanan filmler de çekilmiştir. Roffman ve Purdy'nin de ifade ettiği gibi 'sokağa düşmüş kadın' ya da 'gangster' tiplerinin doğmasına neden olan tür filmlerinde toplumsal çözümler dolaylı olarak gösterilmiştir (2010, 83). Bununla birlikte Hansen ve Magnussen bu dönemde çekilen ekonomi temalı filmlerde büyük kapitalist işletmeler yerine küçük aile şirketlerinin olumlandığı mesajının yer aldığını belirtir (2018, 312-317) ki bu filmlerde de finansal kapitalizmin yol açtığı sorunlara dair dolaylı bir eleştirinin yer aldığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede Hollywood'da 1929-1940 döneminde çekilen filmlerin genel ideolojik görünümü, ekonomik krize yol açan yapısal çelişkileri doğrudan ele almaktan kaçınmak, dolaylı ve alegorik hikâyelerle krizin etkilerine değinmek ve ulus kimliğinin kurucu mitlerini geri çağırarak şeklinde olmuştur.

Gazap Üzümleri filmi de kolektif hafızadaki kurucu mitleri geri çağırmıştır. Ancak *Gazap Üzümleri*'nde ulus mitleri; dönemin ekonomik, toplumsal gerçekleriyle bu mitler arasındaki çelişkili ilişkiyi görünürleştirmek için anlatı dünyasına taşınmıştır. Filmin teması, olay örgüsü ve evreni *vadedilmiş topraklar*, *sınır/göç*, *kendi kendini var eden kişi/başarı*, *ırkların birliği* mitlerinin dolaylı

ve eleştirel bir ifadesi olarak çözümlendiğinde, görünenin altındaki bir başka anlam dünyasına ulaşmak mümkündür.

Amaç ve Yöntem

Bu makalede Amerika'da büyük ekonomik kriz (Büyük Bunalım) döneminin ekonomik ve sosyal durumunu çiftçi bir Amerikan ailesi üzerinden anlatan *Gazap Üzümleri* filmi çözümlenecektir. Çözümlemenin amacı, filmin bütün gösterenlerinde açıkça yer alan sınıfsal çelişkilere dayalı eleştirel söyleminin ötesinde, doğrudan görülmeyen ancak filmin teması, olay örgüsü ve film gerçekliğindeki karakterlerin gösterenlerinde dolaylı olarak yer alan Amerikan ulus mitlerine dair eleştirel söylemini açığa çıkarmaktır. Böylece filmin eleştirel söyleminin çok katmanlı yapısı da ortaya çıkacak, ekonomik krizin nedenleri üzerine yalnızca ekonomik/sınıfsal değil kültürel bir eleştirel söyleme de sahip olduğu gösterilecektir. Filmin bu çok katmanlı anlam dünyası onun kültürel bir pratik olarak içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik koşulları anlamlandırma biçimlerini ortaya koyacaktır.

Film çözümlenirken amaca en uygun yöntemin Amerikan ulus mitle-rinin temel kültür metinlerini ve dönemin tarihsel verilerini filmdeki tema, konu, olay örgüsü ve karakterler açısından karşılaştırmalı olarak yorumlamak olduğuna karar verilmiştir. Bu yöntem sosyal bilimler çalışmaları içinde Frankfurt Okulu üyelerinin araştırmalarında benimsenmiştir. Okulun birinci kuşak temsilcilerinden Siegfried Kracauer'ın film çözümlemelerinde ve çağ-daş kuşak temsilcilerinden Douglas Kellner'ın film araştırmalarında filmler sosyolojinin, tarihin, felsefenin ve kültürel metinlerin verileriyle yorumlanan kültür araştırmaları içine dahil edilmiştir. Benzer bir yöntemle makalede de birbirinden farklı kültürel ve tarihsel veriler filmin gösterenleri açısından 'farklara' odaklanılarak, betimlenip yorumlanmıştır. Filmin kendisinin de dönemin kültür dünyasını ve ekonomik toplumsal koşullarını anlamlandı-rmak için ulusal mitlerdeki söylemleri kendine uygun anlatımla kullanarak, mevcut olanı kültürel olarak yeniden yorumladığı düşünülmüştür. Ulusal mitlerdeki ve filmin gösterenlerindeki farkları yorumlamaya en uygun düşen kuramcıların görüşlerine ve kültürel metinlerin içeriklerine başvurulmuş-tur. Karl Marx'ın emek ve sermaye ilişkisi hakkındaki fikirlerinden, Theodor Adorno'nun *kültür endüstrisi* kuramından, Hannah Arendt'ın Amerikan Dev-rimi üzerine siyaset felsefesinden, Max Weber'ın Protestanlık ve kapitalizm ilişkisine odaklanan görüşlerinden yararlanılmıştır. Bununla birlikte Peter Sloterdijk, Eric Hobsbawm, Benedict Anderson, Heike Paul gibi tarihçilerin Amerikan ulusal tarihiyle ilgili fikirlerine ve Melvyn Stokes gibi sinema araş-tırmaçıların filmle ilgili analizlerine başvurulmuştur.

Amerikan Ulus Mitlerinin Sorgulanması Olarak *Gazap Üzümleri*

Amerikan ulus bilinci, modern kültürün akılcılaştırdığı değerleri ve yasaları kullanarak, diğer uluslar gibi sembollerin üretilmesi sürecinden doğmuştur (Sacvan 2013,14). Kültür endüstrisi, yukarıda Paul'un sınıflandırdığı ulus mitlerini doğrudan ya da sembolik biçimde kültür ürünlerinin içine sıklıkla yerleştirir. Edebiyattan sinemaya, bu mitlerin sanatın ve kültür ürünlerinin teknikleriyle yeniden gündelik alana, popüler kültüre ve bu yolla kolektif hafızaya massedilmesinin örneklerini bulmak mümkündür.

Western film türünün klasik örnekleri *sınır miti* ya da *vadedilmiş topraklar mitinin* çeşitlemelerine dayanmaktadır. Andre Bazin, western film türünün Amerika'nın batısına yapılan tarihsel deneyimlerin mitselleşmesine doğrudan katkı sunduğunu ifade eder (Bazin'den aktaran Abisel ty., 70). Julie Levinson da sınıfsal hareketlilik, iş yaşamı, dayanışma ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından Hollywood filmlerinde *Amerikan başarı mitinin* varlığına dikkat çekmiştir (2015). Diğer bir deyişle sinema kendi anlatı teknikleriyle, semboller, kodlar, alegoriler vb. imgelerle tarihin mitleştirilmesine katkı verir.

Hollywood, western türünün klasik örneklerinde olduğu gibi ulus mitlerini kolektif hafızayı canlı tutacak ve hafızayla gerçeklik arasında çelişkiye yol açmayacak bir biçimde kullanma eğilimindedir. Adorno'ya göre bu eğilim ideolojiktir ve filmlerin yanlış bilincin üretilmesine katkı sunmasıyla sonuçlanır. Filmler yanlış bilincin üretilmesine katkıda bulunurlar çünkü sınıflı toplumun yeniden üretilmesi için uyum yaratırlar ve sınıfsal çelişkilerin görülmesini engellerler. Adorno'ya göre "kültür endüstrisinin en karakteristik ürünü sayılan sesli film" gündelik yaşamın benzerini üretir (2013, 55). Bu benzerlik de bir işleve odaklanmaktadır. Benzerliğin işlevi ideolojiktir ve "üzerinde çatlaklar oluşmuş toplum yapısında küçümsenmeyecek bir tutkal unsuru oluşturmaktır" (Horkheimer 2005, 379). Kurama göre yaşamın benzerini üretmenin ne olduğunun cevabı, "kaçınılmaz olarak, insanları bütünü onları dönüştürdüğü biçimde yeniden üret[mesi]"dir (Adorno 2013, 56). Karl Marx ise toplumsal yapıdaki değişimlerin mümkün olabilmesi için çelişkilerin belirgin hale gelmesinin önemini "üç uğrak, üretici güç, toplumsal durum ve bilinç, birbirleriyle çelişkiye düşebilirler ve düşmek zorundadırlar" ifadesiyle açıklar (2003, 53). Bu çerçevede *Gazap Üzümleri*, Amerikan ideolojisine içkin uluslaşma mitlerini kriz döneminin mevcut toplumsal gerçekleriyle ilişkisi açısından yorumlayarak, kolektif bilince yön veren ulus mitleriyle gerçeklik arasındaki çelişkileri görünür hale getirmektedir. Büyük Bunalım yıllarının toplumsal koşullarına odaklanan filmde göç etmeye yol açan koşullar, göç

sürecinde yaşananlar ve Kaliforniya'ya varış, Amerikan rüyasındaki göç/sınır, kendi kendini var eden kişi, vadedilmiş topraklar, toplumsal bütünleşme ve tarım mitlerini ters yüz etmektedir. Bu açıdan film kültür endüstrisi kuramı açısından Hollywood içinde bir istisnadır.

John Steinbeck'in 1939 yılında yayınlanan romanından uyarlanan *Gazap Üzümleri*'nde, Oklahomalı Joad ailesinin Kaliforniya'ya göçü anlatılmaktadır. Aile kuşaklar boyunca kiracı olarak ettikleri topraklardan ayrılmak zorunda kalır. Hem 1935-40 yıllarında, bir iklim krizi olarak yaşanan toz fırtınalarının (dust bowl) arazileri verimsizleştirmesi hem de bankaların arazileri satın alması, kuşaklarca büyüdüğü topraklarda yaşamlarına devam etmelerine imkan vermez. Büyük bir umutla çıktıkları Kaliforniya'ya göçleri umutsuzluk, hayal kırıklığı, sefalet deneyimlerinin sınıfsal bilince dönüşümüyle son bulur. Swensen, romanın "Kaliforniya'ya yapılan refah arayışının, kayboluşun destanına dönüştüğüne tanıklık" (2015, 34) ettiğini ifade eder. Aslında *Gazap Üzümleri* romanı Steinbeck'in Kaliforniya üçlemesinin ikinci kitabıdır. Steinbeck bu birbirinden bağımsız üçlemenin ilk kitabı *Bitmeyen Kavga'yı* yazarken Kaliforniya'ya göç eden ve çoğunluğu Oklahomalılardan oluşan tarım işçileriyle görüşür, göçmen kamplarında uzun süre göçmenlerle aynı koşullarda yaşar. 1936 yılında *News* dergisi kendisine göçmenleri konu alan makale dizisi yazmasını teklif eder. Bu proje Steinbeck'e göçmenlerin kamplarına giderek onların göçlerinin nedenleri, sonuçları ve yaşamları hakkında bilgi alma fırsatı verir (Swensen 2015, 30). Steinbeck'in bu makale dizisi *San Francisco News'de* 1936 yılında *The Harvest Gypsies* (Hasat Çingeneleri) ismiyle ve Dorothea Lange'in fotoğraflarıyla birlikte yayımlanır (Swensen 2015,34). Filmin görüntü yönetmeni Gregg Toland'ın, Lange'in bu fotoğraflardaki belgeci yaklaşımını filmde de korumaya çalıştığını ifade etmek mümkündür.

Roman yayınlandıktan kısa bir süre sonra ve hala en çok satanlar listesinde ilk sıralardayken filmin yapımcısı Darryl F. Zanuck, kitabın film uyarlaması için haklarını yüz bin dolara satın alır (Whitfield 2008). Filmdeki diyalogların yüzde doksan beşi romandan alınır ve büyük oranda romanın dışına çıkılmamıştır (Whitfield 2008). Ancak romanda 1930-1940 arasında Amerika'nın bazı bölgelerini kuraklaştıran toz fırtınaları (dust bowl) Kaliforniya'ya göçün önemli bir nedeni olarak aktarılırken, filmde ilk sahne dışında yer almamıştır. Bu ayrıntı filme önemli bir sınıfsal ve ideolojik perspektif kazandırmıştır. Çünkü toz fırtınalarını yoksullaşmanın temel nedeni olarak göstermek, yoksulluğu doğa ve iklim durumuna bağlı olarak açıklamak, yoksulluğa yol açan sınıflı toplumun yapısal çelişkilerini gizlemek anlamına gelecektir. Ancak filmin

dramatik yapısı göçün kendisine, mülksüz Amerikan ailelerinin yaşamına ve Amerikan ideolojisine içkin uluslaşma mitlerinin çözülmesine odaklanır.

Ulus mitleri toplumsal bütünleşmeyi sağlayan, ideolojik, kültürel, ekonomik ve toplumsal işleve sahip, politik mitlerdir. Bu mitler uluslaşma sürecinde yaşanan deneyimleri destansılaştırır. Cassirer'in mitlerle ilgili araştırmasında ifade ettiği gibi mitler, duyguların bütünlüklü birliğini ifade ettiği için (2005, 255) ulus bağıni tesis etmede ve yeniden üretmede mitlere ilişkin bu içkin öz bir hayli işlevseldir. Ulus teriminin, "doğmak" anlamındaki Latince nasci fiilinden geldiği ve "aynı coğrafi kökene sahip insanlar grubunu belirtmek için kullanıldığı" (Dieckhoff ve Chirstophe 2010, 11) düşünüldüğünde, uluslaşma sürecinde toplumsal ve siyasal olarak yaşananlar 'tekrar'lanan anlatılar olarak, mitlerin kendisi gibi akıl ve duygu arasında bir yerde konumlanan kökensel anlatılar olarak konumlandırılabilir. Eric Hobsbawm da 1884 yılına kadar ulus (nación) sözcüğünün ilk anlamının köken ya da soyla ilişkilendirildiğini (1995, 30) yazar. 17. yüzyılda İngiltere'den yapılan ilk göçlerle başlayan Amerika'nın toplumsal tarihi, İngiltere'ye karşı verilen bağımsızlık mücadelesi, devletleşme (1787), anayasanın kabul edilmesi (1789) gibi olaylarla federal bir devlet olarak resmi bir kimlik kazanmıştır. Yine Hobsbawm'un belirttiği gibi Amerikan halkını modern politik millet kriterleriyle bütünleştiren bağlar yoktur (1995, 36-37) ve bu halk ancak Amerikan devleti kurulduktan sonra bir biçimde millileştiğinden Amerikan ulus mitleri, siyasal sözleşmeler bağıyla biraraya gelen toplulukların, kolektif bir duygu birliği kurarak üst bir millî kimlik edinmesinde (Amerikalı olmak) teşvik edici olmuştur (36-100).

1893 yılında Frederick Jackson Turner, Chicago'da toplanan Amerikan Tarih Derneği (American Historical Association) üyelerine Amerikan kimliğinin, batıya göçün yol açtığı sınır (frontier) yaşamındaki deneyimlerden kaynaklandığı tezini sunmuştur (Turner 1920). Turner tezinde, Amerikan ulusunu ortaya çıkaran ve onları Avrupa toplumsal ve siyasal yapısından ayıran tüm gelişmelerin (kurumsal, siyasal, ekonomik) Batı'yı yaşam coğrafyası haline getirme sürecinden doğduğunu iddia eder (Turner 1920). Tarihsel bir deneyime dayanan göçün yol açtığı sınır yaşamı, Amerika'nın en önemli ulusal mitlerinden biri olarak (Prasad 1997, 130; Paul 2014,312) İngiltere'den Amerika'ya gelen ilk kolonilerin göçlerine dayandırılabilir. Bu nedenle Swensen'in de belirttiği gibi "göç amerikan ethosunun ve mitosunun en önemli olgusudur. Kaşif, öncü, sınıradamı kavramları Amerikalılıkla ilgilidir" (2015, 11). Tarihsel deneyime de dayanan bu göç miti, göç edilecek toprakların, göç edenlere *fırsatlar* sağlayacağı önermesini sunar. Bu durumu Peter Sloterdijk "coğrafi sansasyon

ve abartılı tanrısallığın yanı sıra, Amerika'yı psikosiyasi açıdan Yeni Çağ'ın asıl fenomeni yapan, Kolomb sonrası Avrupalı beyinlere, mekan, toprak ve fırsatlar bilincinin aşılmasına imkan sağlamış olmasıdır; bunun sonucunda da Amerikalılar diye bir millet ortaya çıkar zaten" (2008, 188-189) şeklinde açıklamaktadır. İngiliz krallığından ayrılarak Kuzey Amerika Kıtası'na gelen "New England Amerikalıların" (187) vardıkları topraklar "sahiplerini ve mimarlarını aramaktadır. Kaçırılmaması gereken bir fırsattır bu: Daha tapu kayıt defterinin tutulmadığı bir ortamda göçmen olarak var olmak – hayatlarına yeni bir sayfa açmak isteyenler (...) için tam bir cennet"tir (187). Amerika'ya *Mayflower* gemisiyle 1620'de ilk gelen hacılar (Pilgrimler³) için Kuzey Amerika bu dinsel topluluğa 'vadedilmiş topraklardır' (Paul 2014, 138). Püritenler ise 1630 yılında I. Charles tarafından kendilerine Kuzey Amerika'da yeni bir koloni kurma hakkı tanındığı için Boston'u inşa eden diğer göçmen topluluklardır (Paul 2014, 138). 1630- 40'lu yıllar daha sonra büyük göç olarak anılarak, Amerika'nın uluslaşma mitlerinin en önemlilerinden birine kaynak olmuştur (Paul 2014, 139).

Hem Pilgrimler hem de Püritenler için dinsel anlamı olan bu göç, seküler anlamda da ütopyaların gerçekliğe dönüştürüleceği bir coğrafyaya varmanın nedenidir (Paul 2014, 139). Göç eden kaşifin açtığı yolda yeni fırsatlar için çabalamak ve bu yeni topraklarda yeni bir ulus yaratmak hem dinsel hem de seküler anlamlara sahip olmuştur. Arendt'e göre, Amerikan siyasi tarihini diğer ulusların siyasi tarihinden de ayıran fark, Amerikan siyasetinin kendisinden ziyade rüyasından kaynaklanmaktadır: Amerikalı olmak, Amerika kıtasında "sütten ve baldan ırmakların aktığı vadedilmiş bir cennet rüyası" bulmaktır (Arendt 2017, 182). Orada "Jefferson'ın da dediği gibi zenginin yanında yoksulu da memnun eden o tatlı eşitlik" için imkan bulunmaktadır (Arendt 2017, 28). Amerika vadedilmiş topraklardır. Bu bağlamda göç, daha sonra bireycilikle yeni bir anlam kazanan ve Protestan çalışma etiğine psikolojik motivasyon sağlayan 'mutluluk arayışı' (pursuit of happiness) için bir araçtır. Ancak *Gazap Üzümleri*'nde hikâyenin dramatik seyrine neden olan göç, kolektif hafızadaki bu göç ve sınır mitini yapı bozumuna uğratmaktadır.

Filmdeki Joad ailesinin çiftliklerini terkederek bir başka şehre göç etmesini de bir mutluluk arayışı olarak yorumlamak mümkündür. Ancak aile, bu mutluluk arayışını bir tercih değil zorunluluk olarak deneyimleyecektir. Bu zorunluluk, filmde doğa koşullarından ziyade ekonomik toplumsal nedenlere dayanmaktadır. Amerika'da Kuzey-Güney İç Savaşı'ndan sonra top-

•••

3 Plymouth Kolonisindeki ilk yerleşimciler için kullanılan ifadedir.

raksız çiftçiler, toprak sahiplerinden kiraladıkları topraklarda tarım yapma sistemine (sharecropping) geçmiştir. 1930'lu yıllardaki toz fırtınaları toprağı verimsizleştirdiğinden, toprak sahipleri topraklarını bankalara satmıştır. Topraklarda endüstriyel tarıma geçişi sağlayan makinelere sahip olan bankalar daha az insan gücüne ihtiyaç duymuş (Swensen 2015, 12), 1929 Bunalımı da kiracıların topraklardan atılmasına neden olmuştur. Bu koşullarda 1936'da dört milyon çiftçinin ortalama haftalık geliri 1 doların altına düşmüştür (Swensen 2015, 12) ve bu rakam dönemin Tarım Bakanlığı'nın açıklamalarına göre dört kişilik bir ailenin günlük gıda masraflarının çok altındadır (14). Bu yoksulluk en çok Oklahomalı çiftçileri etkilediğinden "oki" (Oklahomalı yoksullar) kelimesi yoksulluğun sembolü haline gelmiştir (Swensen 2015, 13). Bu nedenle özellikle Oklahomalılar için göç bir zorunluluktur. 1929 Büyük Bunalım'ndan sonraki yılda, bir milyondan fazla Amerikalı göç etmek durumunda kalmış, 1935-1938 arasında ise Kaliforniya'ya dört yüz bin civarında göçmen gelmiştir (Swensen 2015, 11-12). Kaliforniya'nın iklimi ve tarım arazilerinde her mevsim çeşitli ürünlerin yetiştirilebilmesi Kaliforniya'yı mülksüz ve işsiz Amerikalılar için bir fırsat coğrafyası haline getirir. Bu toplumsal ve ekonomik yapıyı yansıtan filmde de kiracı Joad ailesi, kuşaklar boyu büyüdükları, ekimini yaptıkları, çocuklarını besledikleri ve yaşamlarını kurdukları topraklardan bankalar tarafından çıkarılır. Amerika'ya büyük bir inançla gelerek Amerika'yı kişisel hayallerinin gerçekleşeceği bir yer olarak gören ve mutluluk arayışındaki ataların (Wall 2008, 18) torunları topraksız, evsiz ve geleceksizlik içinde zorunlu olarak göç etmek durumunda bırakılmıştır.

Filmin ilk sekansında şartlı tahliye edilen Oklahomalı Tom Joad (Henry Fonda), ailesinin bulunduğu yere geldiğinde, tüm çiftliklerde yaşayan ailelerin başka yerlere göç etmek zorunda kaldığını öğrenir. Terkedilmiş bir kulübede gizlice yaşayan ve yaşadıklarından sonra akıl sağlığını yitirdiğini söyleyen komşusu, bütün ailelerin evlerinden atıldığını ve göçe zorlandıklarını Joad'a anlatır. Bu ailelerin göçü, kendi rızalarıyla çıktıkları bir mutluluk arayışı değil, topraklarından atılmaktan kaynaklanan zorunlu bir göçtür. Bir sonraki sekans Tom'un ailesiyle buluşması, Joad ailesinin Kaliforniya'ya doğru yola çıkması ve yolda başlarına gelen sahneleri içermektedir. Joad ailesinin Kaliforniya'ya göç etme kararını içeren sahnede ailenin, bir gazetede güneşli Kaliforniya'nın tarım işçilerini beklediği ilanını okuyarak Kaliforniya'ya gitme kararı aldığı görülür. Kaliforniya bir bakıma Joad ailesi gibi mülksüz Amerikalılara *vadedilmiş topraklardır*. Zaten göç mitini, *vadedilmiş topraklar* mitinden ayrı düşünmek imkânsızdır.

Jay Parini, Amerika kıtasındaki Plymouth kolonisinde yaşayan William Bradford'un 1651'de yayımlanan kitabını (*Of Plymouth Plantation*) *vadedilmiş topraklar* mitinin kurucu metinlerinden biri olarak yorumlar (2010, 3). Parini'ye göre Mayflower gemisiyle Amerika'ya ayak basan, dindar Bradford'un kıtadaki yerleşimden yaşamını aktaran bu tarihsel belgenin önemi 1800'lerin ikinci yarısında Amerika'nın doğusundan batısına göç etmek isteyen kişilere cesaret vermesidir (2010, 9). Çünkü Bradford metinde Tanrı'nın da rızasıyla kendini ideallerine adayan kişiler için yeni toprakların kolonicilere isteklerini vereceklerini ifade etmekteydi (aktaran Parini 2010, 9) ve onlar bu yolculuğa çıkabilen, Tanrı'nın korumasındaki seçilmiş kişilerdi (13). Denilebilir ki ilk koloni üyelerinin deneyimleri ve elde ettiği başarılar, batıya göç etmek isteyen ve mutluluk arayışındaki insanlara batıyı Tanrı tarafından vadedilmiş keşfe, ekilmeye ve ıslaha hazır topraklar olarak düşünmeleri için cesaret vermiştir. Göç etmeye zorlanan Joad ailesi için de gazetedeği ilan, mülksüz çiftçi ailesine bir bakıma Kaliforniya'yı vadetmektedir. Kaliforniya ailenin en yaşlısı için bir portakal, hamile kızlarının çocuğunu büyüteceği yer, ailenin ikinci kuşak ebeveynleri için ekilecek, çalışılacak toprak demektir. İlk sekanstaki göç, kolektif hafızada yer eden imgeye yeni bir anlam yüklemiştir. Çünkü bir yandan ilk göçün imgesini ve kazanımlarını hatırlatırken öte yandan bu imgeyle gerçeklik arasındaki uyumsuzluğu görünür hale getirmektedir: Joad ailesi, göçle kurulan bu vadedilmiş topraklarda, vadedilen toprağa ve refaha ulaşamamış, kiracı olarak yaşamak zorunda kalmış ve en sonunda iç göçe zorlanmıştır. Oysa ulus mitlerinden *kendi kendini var eden kişi* (self-made man) ve göç miti, bir toprak parçası sahibi olmaya dayanır. Birbirini tamamlayan ve besleyen bu mitler *Amerikan rüyasının* da özünü oluşturmaktadır. Lawrence R. Samuel, on yıllar boyunca kuşaktan kuşağa eğilip bükülse de *Amerikan rüyasının* hiç değişmeyen içerikleri arasında ev ya da toprak sahibi olma arzusunun yer aldığını ifade etmektedir - eve ya da toprağa malik olmak rüyanın bir temelidir (2012, 6). Belli ki Joad ailesinin ataları da rüyayı gerçeğe dönüştürememiş ve torunlarına yaşayacakları ve ekecekleri bir toprak parçası bırakamamıştır.

Ailenin inancı her şeye rağmen Kaliforniya'nın ekonomik ve toplumsal sorunlarını unutturacak bir yer olmasıdır. Aile için Kaliforniya imgesi, atalarının Amerika'ya ilk göçlerinde olduğu gibi, çalışarak bir toprak parçasına sahip olacakları, keşfe açık coğrafya olduğudur. Zaten *vadedilmiş topraklar* mitinin de içerdiği düşüncelerden biri budur. İlk göçler, yeryüzünde cennet kurma ütopyasını içermekteydi (Paul 2014,142) ve bu ütopya bir parça ekilecek toprak olmadan gerçekleşemezdi. Tüm olumsuzluklara rağmen Oklahomalı ailenin de tek umudu ve hayali emek gücüyle satın aldıkları bir toprak

parçasında hep birlikte çalışarak, dayanışma ve refah içinde yaşayabilmektir. Amerikan halkının kolektif hafızasına seslenen batıya göçteki kırsal idealizmin, geçimlik bir toprakla gelen, basit yaşama dayalı cennet bahçesi algısına dayandığı unutulmamalıdır (Paul 2014, 314).

Melvyn Stokes'a göre Joad ailesinin Kaliforniya'ya göçü, *sınır* mitinin Hollywood'daki türsel karşılığı olan Western ile ilişkilendirilebilir (2013, 177-195). Ancak Stokes'un *Gazap Üzümleri* ve western filmleri arasında kurduğu bu tematik ilişkiye rağmen *Gazap Üzümleri*, ideolojik konum açısından Western türünden farklıdır. Western türünün ideolojik konumlanması, Amerikan ulus mitine ait olguları onaylamak, Amerikalı olmak ve olmamak (yerliler vb.) karşıtlığına dayanmaktadır. Bu türün anlatsal kodlarında tehdit, öteki olarak tanımlanan vahşi ya da 'kızılderili' diğer bir ifadeyle beyaz ve Hristiyan olmayandır. Oysa *Gazap Üzümleri*'nde tehdit sistemin kendisidir (Stokes 2013, 177-195). Henüz Kaliforniya'ya varmadan mola verdikleri ilk kamptaki bir diğer göçmen, ailedeki vad edilmiş topraklar imgesini paramparç aeder. Kaliforniya'dan dönmekte olan ve açlıktan ailesi ölen göçmen, Kaliforniya'ya giden Joad ailesine, iş bulmanın ancak en düşük ücretlerde çalışma kabul edilirse olduğunu söyler. Film ilerledikçe Joad ailesi bir yoksul kampıyla diğer yoksul kampı arasında bulunduğu birkaç işte göçmenin uyarısını deneyimler.

Joad ailesi hayallerini gerçekleştirmek için Kaliforniya'ya vardığında 'sistem' tüm ilişkileriyle ailenin karşısına çıkar. Kaliforniya'da iklim nedeniyle her mevsim tarımsal ürün yetiştirilebildiğinden bu bölgede her zaman tarım işçisine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak iş gücünün fazla olması, çiftlik sahiplerinin tarım işçilerini en düşük ücretle çalıştırmasına yol açar. Kaliforniya'nın yerel halkı ve çiftlik sahipleri için, daima yedek işgücünün bulunması nedeniyle bu göçle gelen insanlar ucuz işgücü olarak görülür (Swensen 2015, 15). Filmde Joad ailesinin çiftliklerde çalışma deneyimlerini gösteren sahneler sermaye ve emek arasındaki ilişkiyi görünür hale getirir. Göçmenler sadece günlük yiyeceklerini karşılayabilecekleri bir ücretle çalıştıkları için sermayenin gücü arttıkça emekçinin sermayeye bağımlılığı artar. Emekçinin ürettiği artık değer, sermayeyi büyüttükçe sermayenin emekçiye baskısı çoğalır. Amerikan ulus mitlerinde yer alan ve *Amerikan rüyasının* da bileşeni olan ve sınıf atlama fırsatını özetleyen *kendi kendini vareden kişi miti*, bu teknelci kapitalizm koşullarında imkânsızdır.

1832 tarihli Henry Clay'in senato önündeki konuşmasında, bir çeşit otonom olma ve kendine yardımcı olmayı ifade eden kendi kendini var etme deyimi, ekonomik ve ideolojik bir işlev yüklenerek, Amerikan kültür ürünleri

aracılığıyla ulusal mitlerden birine dönüşmüştür. *Kendi kendini var eden kişi* mitinin ardında sosyal Darwinizm, rekabete dayalı başarı, çalışma etiği gibi liberal kapitalizmin çekirdek düşünceleri bulunur ve son tahlilde 'başarılı' olmak ya da olmamak, 'zengin' olmak ya da 'fakir' olmak kişinin sisteme tutunmak için yeterince çaba gösterip göstermediğiyle ilişkilendirilir. Aynı zamanda bu mit, Amerika'ya gelen ilk kolonilerin Protestan çalışma etiğiyle doğrudan ilişkilidir. Yukarıda adı geçen Amerika'ya gelen ilk göçmenlerden Bradford'un, kıtaya ayak basmasıyla başlayan deneyimlerinden oluşan metni, *vadedilmiş toprakların* 'çalışma'yla gerçekliğe dönüştüğünün aktarılmasıdır. Protestan ahlakı, çalışmayı bir ibadet biçimi haline getiren inancıyla ekonomik ilerleme için dinsel bir destek oluşturur. Bu Protestan ahlak, Max Weber'in de erken bir tarihte tespit ettiği gibi çağdaş kapitalizmin ruhuna yön veren yaşam tarzının doğmasına neden olmuştur (2013, 45). Weber'in bu yaşam ahlakı için örneğinin Amerikan siyasi tarihinin en önemli şahsiyetlerinden ve kurucu babalarından Benjamin Franklin olduğu unutulmamalıdır. Weber, yasa dışı olmadığı sürece Benjamin Franklin'in para kazanmayı vahyin bir dışı vurumu olarak yorumladığını ifade eder (Weber 2013, 48). Weber'e göre "vahiy kaynaklı insanın görevi üzerine bu kendine has fikir, kapitalist kültürün toplumsal ahlakının en karakteristik özelliği ve bir açıdan da en temel dayanağı" olmuştur (Weber 2013, 48). *Kendi kendini var etmek*, bir biçimde bir başarı hikâyesi yaratmaktır ve bu başarı hikâyesi çoğunlukla çaba ve çalışmayla ilişkilendirilir. Amerika'nın vadettiği fırsatlar çalışmayla gerçekliğe dönüştürülecektir. Paul, *kendi kendini var eden kişi* mitinin Amerikan kültürü tarafından icat edilen, dışavurumcu liberal bireyciliği temsil ettiğini söyler (2014,368). 19. yüzyılın önemli Amerikalı kanaat önderlerinden ve daha sonra aşkını bir felsefe benimseyen Ralph W.Emerson, Protestan göçmen bir ailede yetişmiştir. Emerson okurlarına şöyle seslenir: "insan zengin olmak için yaratılmıştır, ya da yetilerini kullanmasıyla, düşüncenin doğayla kurduğu birlik sayesinde kaçınılmaz olarak zenginleşir" (2016, 94). Emerson bir kanaat önderi olarak *Yaşamın İdaresi* kitabının zenginlikle ilgili bölümünde sıklıkla zenginlik ve çalışma arasında liberal ilişkiler kurmaktadır (2016, 82-113). Ancak sabahtan akşama kadar çalışmak sermayeye bağımlı bu ailenin kendi başarı öyküsünü gerçekleştirmesine imkân tanımamaktadır. Joad ailesi sabah şafakla başlayıp havanın karardığı ana kadar geçen çalışma sürecinin sonunda günlük gıda ihtiyaçlarını bile karşılayamaz. Dolayısıyla sınıfsal hareketliliğin mümkün olduğu önermesini de içeren çalışma etiğine bağlı, *kendi kendini var eden kişi* mitinin tam da sınıflı bir toplumda mümkün olmadığı mesajı verilir. Karl Marx'ın şu saptaması bu açıdan önemlidir:

üretim basit bir teknik süreç değil, verili toplumsal ön varsayımların, toplumsal ilişkilerin yeniden üretimidir. Toplumda sömürüyü malların bölüşümü vb. düzeyinde değil bizzat üretimin (emeğin) yapılış tarzında- emeğin, ön varsayım olan sermayeyi ve kendi sermayeye köleliğini yeniden üreten bir ücretli emek olmasında- teşhis etmek için bu ilkeyi kavramak gerekir (2008, 117).

Özel sermayeye dayalı üretim, sınıflı toplumun tüm çelişkilerini yapısal olarak yeniden üreteceğinden sınıf atlamanın bu üretim biçiminde aranması bir çelişki olarak varlığını korumaktadır. Joad ailesi, Kaliforniya’da bir çiftlikten diğer çifliğe kölece çalışmasına rağmen film süresince asla bir toprak parçası sahibi olamayacak, mülk edinemeyecek ve *kendi kendini var edemeyecek*, başarı rüyasını gerçekleştiremeyecektir. Çünkü, çalışarak zengin olma imkânının ilk şartından yoksundur. Bu şartı Emerson şöyle dile getirir: “her insanın kendini doyuruyor olması” (2016, 85). Diğer bir deyişle Emerson, çalışma yoluyla insanın kendi sosyal kaderinde değişim yaratabileceği fikrini yine sabit bir sermayeyle başlatacaktır. Oysa Joad ailesinin film boyunca karınlarını bile doğru düzgün doyurabilecek işleri olmayacaktır. Filmde sadece Joad ailesinin değil mülksüz diğer işçilerin de açlıklarını yansıtan sahnelere birden fazla yer verildiği görülmektedir.

*Gazap Üzümleri’*nde olay örgüsünün büyük bir kısmı göçmen ve yoksul kamplarında geçmektedir. Bu kamplar, toprak /ev sahibi olma arzusunun kolektif dışavurumu olan *göç/sınır* mitini sıklıkla paramparça eder. Çünkü bu kampların amacı, ev /toprak sahibi olamamış ve bu umutla başka coğrafyalara göç eden Amerikan yurttaşlarına barınma sağlamaktır. Özel kamplarda mülksüz göçmen işçiler her türlü insanlık dışı davranışa maruz kalırken, yerel çiftlik sahipleri için buralar ucuz iş gücü deposu olarak sürekli denetlenmektedir. Yerel güvenlik görevlileri bu kamplarda yaşayan göçmenleri çiftlik sahipleriyle birlikte insanlık dışı koşullarda çalışmaya zorlamaktadır. Filmde Joad ailesinin en insani koşullarda yaşadığı yer, Farm Security Administration’a (Çiftlik Güvenlik İdaresi, FSA) ait göçmen kampıdır. Filmde adı geçen bu kamuya ait kamplar 1935 yılında hükümet tarafından yapılmış, sonra Resettlement Administration’a (Yerleştirme İdaresi) son olarak da FSA’ya geçmiştir (FSA Migratory Labor Camp 1940). Öte yandan filmdeki özel kamplarla karşılaştırıldığında FSA’ya ait bu kamp kâr amacı gütmeyen kamu yatırımlarının yurttaşlar için önemini görünür hale getirmektedir. Kamuya ait göçmen kampları, *vadedilmiş topraklar* mitinin temel bileşeninin resmi bir biçimde yitişinin beyanı iken, diğer açıdan kapitalist ekonomide piyasanın kaderine terk edilen mülksüzleri koruyacak kurumsal yapının kamuda olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede filmin tamamında özel sermayeye ait çiftlikler ve

göçmen kamplarına ait göstergeler olumsuz anlamlara sahip olmuştur. Öte yandan özel yoksul kamplarında ve çiftliklerde kamu güvenlik güçlerinin sahip olduğu araçları kullanarak sermayenin lehine mülksüzlere baskı uygulaması, hukukun ortadan kalktığı, yozlaşmış toplumsal ilişkileri göstermektedir. Bu noktada Jordan'ın *bireyci liberalizm* ile *sosyal fayda* arasında Protestan ahlakından kaynaklandığını düşündüğü Amerikan gündelik yaşamındaki sınıflararası dengenin (2003, 2) film dünyasında kaybolduğu izlenmektedir. Jordan'ın bu yorumu, Weber'in, Benjamin Franklin örneğinde de bir ahlaki değer olarak tanımlanmıştır. Amerika'nın kurucu babalarından biri olan Benjamin Franklin, her ne kadar bir deist olsa da Weber'e göre para kazanmanın yanında "belirli sofuluk eğilimleriyle diğerlerinden ayrılmaktadır" (2013, 65). Benjamin Franklin para kazanmayı ve çalışmayı dinsel bir pratik olarak görmekle birlikte ekonomik girişimlerini toplumsal faydayla dengeleyen bir kapitalist modeldir. Weber, Benjamin Franklin örneğinde, onun müteşebbis ruhunun toplumsal dayanışma ve ortak yarar ilkeleriyle dengelendiğinden bahsetmiştir. Alain Touraine de Weber ve onun kapitalizmin gelişimiyle ilgili kuramından bahsederken şuna dikkat çeker: protestanlık "kapitalizme yatkın bir ethosun yaratımına katkıda bulunmuşsa, aynı zamanda bir başka yönde (...) kapitalizmin ruhunun karşıtı olarak görülmesi gereken burjuva bireyciliği yönünde bir vicdan, sofuluk ve içtenlik ahlakının geliştirilmesine de güçlü biçimde katkıda bulunmuştur" (1995, 41). Ancak filmdeki toplumsal ilişkilerde bu denge yitirilmiş, Benjamin Franklin'in yurttaşlık modelinde altı çizilen ve dinî ahlakın bir gereği olarak telkin edilen sosyal dayanışma ortadan kalkmıştır. Bu noktada filmdeki rahibin (John Carradine) inanç olgusunu sorgulamaya başlaması ve filmin ilerleyen sahnelerinde sendika çalışmaları yaparken sendika karşıtları tarafından öldürülmesi göstereni önemlidir. Filmin ilk sahnesinde Tom'a kasabadaki yoksulluğu haber veren rahip, gördüğü tüm acılar karşısında yaşananların Tanrı'dan geldiğini düşünerek inancında şüpheye düşmeye başlamış ve kiliseden ayrılmıştır. Rahip, film ilerledikçe acının asıl kaynağının sistem olduğunu idrak eder ve göçmen kamplarında sendika çalışmalarına katılır. Ancak başta yerel devlet memurları olmak üzere diğer çiftlik sahipleri sendikal çalışmaları önlemek için her türlü hukuk dışı uygulamaya başvurur. Göçmen kamplarındaki sahnelerde gösterilen olaylar (yoğun sefalet, şiddet, hukuk dışılık, zorbalık, düşük ücrette çalıştırılma) gündelik yaşamda dönemin toplumsal ekonomik koşulları karşısında çözülmeye başlayan toplumsal ilişkilere dair bir yorum olarak okunabilir. Amerikan tarihinin ilk dönemlerinde kolonilerdeki insanları biraraya getiren ve karşılıklı güvenden doğan ulus bağı (Arendt 2017, 222-223) çözülmeye başlamıştır.

Ekonomik bunalımla birlikte toplumsal ilişkilerdeki çözülmenin ulus bağında krize yol açtığını söylemek mümkündür. Tam da 1930'larda *Amerikan Rüyasının* kavramsallaştırılması, bu çözülmenin giderilmesi için yeni mitle-re duyulan ihtiyacı göstermektedir. Kökleri 17. yüzyıla dayanan bu kavram, 1930'larda yeniden popülerleştirilmiş ve yeniden icat edilmiştir. Samuel, kavramın Bağımsızlık Bildirgesi'nde formüle edildiğini ifade etmektedir (2012, 3-4). 4 Temmuz 1776'da kolonilerin Büyük Britanya Krallığı'ndan siyasi olarak ayrıldığını ilan ettiği bu bildirmede, her insanın "özgürlük ve mutluluğa erişme hakkının" olduğu ifade edilmektedir (Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 2020). Bildirmede geçen *mutluluğa erişme hakkı*, Amerikan liberalizmiyle uyumlulaştırılarak, bazen bağımsızlığı bazen bir mülkü bazen de bambaşka istekleri ifade eder ve sosyal travmanın en yüksek olduğu zamanlarda motivasyon taşıyıcı bir anlama bürünür. Özgürlük ve mutluluk doğuştan herkesin sahip olduğu bir hak olduğu ve anlamları herkes için bir biçimde farklı bir ihtiyacı giderecek genişlikte olduğu için "rüya hem radikal hem muhafazakâr, inançsal ve seküler" olabilir (Samuel 2012, 4). Bu rüyanın içinde girişimci ruh, baştan çıkarıcı refah, başarılı olma baskısı, hiçbir şeyin imkânsız olamayacağına dair umut da vardır (Samuel, 2012, 5).

Samuel'in yukarıda ifade ettiği gibi toplumsal travmaların en yoğun olarak hissedildiği 1931 yılında James Truslow Adams, *The Epic of America* kitabında rüyayı kavramsallaştırmıştır. Bu kitapta yazar, rüyanın başlangıcını ilk göçmen kolonilerindeki kişilerin daha iyi bir yaşam ve ekonomik refah için duydukları isteğe bağlar (Truslow Adams 1931, 31). Bu insanlar doğuştan sahip olduğu ekonomik sınıf ne olursa olsun çalışarak isteklerini gerçekleştirme umuduyla Amerika'ya gelmişlerdir. Rüya, ekonomik yükseliş ve kapasiteleri geliştirme öngörüsüdür (Samuel 2012, 13). Rüyanın gündelik yaşamdaki karşılığı *Amerikan yaşam tarzı* (American way of life / American way) yine bunalım dönemlerinde çözülen toplumsal ilişkileri birleştirmek için ideolojik bir tutkal olarak kullanılmıştır. 1930'ların ortasında bu kavramın kullanımında birden büyük bir artış yaşanmıştır. 1932'de olumlu ya da olumsuz olarak *New York Times* da yedi yüz yirmi beş defa kullanılan kavram, ilerleyen dönemde çeşitli dergilerde iki binden fazla kullanılmış ve hakkında kitaplar yazılmıştır (Wall 2008,15). *American way* kavramının kullanımının bu kadar çeşitlilik göstermesi yüzünden *Harper's Magazine*, Büyük Bunalım döneminde Amerikan gelenek, ideal ve kültürüne uygun biçimde bu kavrama açıklık getirmek isteyerek 1937'de bin dolarlık ödüllü bir makale yarışması düzenler ve makalenin konusunu *American way* olarak belirler (Wall 2008, 15). Wall'a göre *American way* kullanımının bu kadar çok artması Amerika'da yaşanan derin bir kimlik

ve aidiyet sorununun bir göstergesidir (2008, 17). İşte bu kimlik sorunu yüzünden 17. yüzyılda Amerika kıtasına ayak basan ilk kolonilerin deneyimlerine dayanan ulus mitleri çeşitlendirilerek ve zenginleştirilerek yeniden dolaşıma sokulur. Ancak *Gazap Üzümleri*'ndeki aile, film boyunca *Amerikan rüyasında* vadedilen yaşam biçimine de asla sahip olamamıştır. Joad ailesi sınıf atlamak bir yana kendi sınıfına ait temel üretim araçlarından (toprak) yoksundur ve filmin başında hayal ettikleri en ufak bir refah koşuluna sahip olamaz. Filmdeki mülksüz ailelerle ilgili hiç bir gösterenin içeriğinde gerçeğe dönüştürülmüş bir hayal bulunmamaktadır. Aksine film evreninde yer alan tüm aileler sefalet, açlık, kölece çalışma gibi gösterenlerle kurulmuştur.

Filmde göçmen kampları dışında toplumsal çözülmeye dair en önemli diğer gösterenler, mikro ırkçılığı anlatan sahnelerdir. Pek çok sahnede Joad ailesine Oklahomalı oldukları için yerel halk ırkçı şiddet gösterir. Göçmen kamplarının bir kısmında ve çalışmak için gittikleri çiftliklerin bazılarında Oklahomalı olduklarını gizlemek durumunda kalırlar. Oklahomalılara iş verilmeyeceği kamplarda dile getirilir. Bu kötü deneyimler nedeniyle aile araçlarının plakasını çamurla kapatarak yola devam eder. Çiftlik sahipleri ve yerel halk tarafından ucuz iş gücü olarak sömürülen ailenin, bölgesel ırkçılığa maruz kaldıklarının gösterildiği sahneler toplumsal ekonomik sistemin Amerikan ulus mitlerinden biriyle daha uyumsuzluğunu ifşa etmektedir. Oysa 18. yüzyıldan bu yana Amerika'nın metal paralarına işlediği *E Pluribus Unum* yani Çokluktan Birliğe sloganı, Amerika'nın tüm ırktan ve kültürden ortak bir ideal, umut, rüya etrafında birleşen insanlardan kurulduğu söylencesinin ifadesidir (Paul 2014, 257). Bu ifade Paul'a göre *melting pot* mitinin standartlaştırılmasıdır ve Amerikan ulus mitlerinin içinde ırkların birliği (*melting pot*) diğerlerine göre en fazla birlik ve ortaklık idealini temsil eder (2014, 257). Irkların birliği tek bir ırkın egemenliğini değil, çok kültürlü ve çok kimlikli bir yapıdan doğan üst kimlik ve ideal altında bütünleşme fikrini ifade etmektedir. Amerika'yı ırkların birliği ya da ırkların kaynaşma potası olarak tayin etme eğilimi ya da bu ulus miti iki önemli kültür ürünüde yaratılmıştır. Bunlardan ilki Fransız doğumlu bir Amerikalı Hector St. John de Crevecoeur'ın 1782 yılında yayınlanan *Amerikalı Bir Çiftçiden Mektuplar* (Letters from an American Farmer) eseridir. Yazar, bu mektupların üçüncüsü olan *Amerikalılık nedir?* bölümünde İngiliz, İskoç, İrlandalı, Fransız, Hollandalı, Alman ve İsveçlilerin karışımından Amerikalılar denen o ırkın doğduğunu anlatır (Crevecoeur, 2003). Bir diğer metin 1903'de Çarlık Rusya'sında yaşanan Yahudi karşıtı bir ayaklanmada ailesi öldürülen bir adamın Amerika'ya göçünü anlatan 1908 tarihli *Eritme Potası* (The Melting Pot) adlı tiyatro oyununda kullanılmıştır

(Zangwill, 2007). Tiyatro oyununda, oyuncunun tüm kültürlerin ve ırkların birarada kaynaşma rüyasını ifade ettiği cümle, Amerika'nın toplumsal yaşamıyla ilişkilendirilmiştir. Çünkü ilk kolonilerin 17. yüzyılda kıtaya gelmesinden sonraki yüzyıllarda Amerika limanları Alman, İngiliz, İtalyan, Çinli ve İrlandalı kişilerle dolup taşmıştır ve 1882 yılına kadar Amerika, göçmenlere sınırlarını açmayı bir devlet politikası olarak uygulamıştır (Melting Pot America, 2006). Ancak filmde, hem mikro milliyetçilikle hem de yozlaşmış insan ilişkileriyle ilgili kurulan sahnelerde tam da *Amerikan rüyasında* liberal bir biçimde telkin edilen *mutluluğu arama* düşüncesinin çelişkili doğasının sonuçları aktarılmaktadır. Zira Arendt, Amerika'nın kuruluş aşamasındaki *Bağımsızlık Bildirgesi*'nde yer alan 'mutluluk arayışının' belirsiz doğasına dikkat çeker (Arendt 2017, 166) ve bu belirsizlik "korkunç bir imtiyaz hakkı"na (Jones'dan aktaran Arendt 2017,166) yol açarak bireyin yurttaşın önünde konumlandırılmasına (183) neden olur. Böylece mutluluk, kamusal alanda özgürlük, temsilde eşitlik gibi Amerikan devletinin kurucu politikalarına yön veren değerlerde ya da ırkların kardeşçe birarada olduğu toplumsal ilişkilerde aranmaz. Bunun yerine kişilerarası rekabete dayalı, liberal kapitalist bir mutluluk arayışı geçer. Bu anlayışın egemen olduğu toplumsal ilişkilerde yozlaşmanın yaşanması doğal bir sonuçtur. Filmde yerel çiftlik sahipleri de, çiftlik sahiplerinden rüşvet alan devlet memurları da bireysel mutluluk arayışının peşindedir. Mutluluk arayışı, liberalleştirilerek para kazanma arzusuna dönüştüğü için kişilerarası dayanışma ortadan kalkmıştır.

Gazap Üzümleri'nde yerinden edilmeye çalışılan bir başka ulus söylencesi *tarım miti*dir (agrarian myth). *Tarım* miti diğer mitlerle iç içe geçen, *göç/sınır* ve *vadedilmiş topraklar* mitiyle anlamsal bir akrabalık içinde düşünülmesi gereken bir mittir. Çünkü Amerika kıtasının kuzeyindeki toprakların işlenmesi ve tarımın büyümesiyle birlikte öngörülen toplumsal ve siyasal ilerleme hayali, *vadedilmiş topraklara* göç etmeden mümkün olamayacaktır. Göçle gelen ve bir ulusun kaderine yön veren Amerikan çiftçisi, Thomas Jefferson'un politik tahayyülünde demokrasinin özünü oluşturan, kendi kendine yetebilen aile çiftliklerini (Renck 2002, 6) kuracaktır. Bu mitin en önemli aktörü elbette çiftçidir. Richard Hofstadter, *The Myth Of The Happy Yeoman* makalesinde öncelikle bu mitin "kahramanı, kendi küçük toprağına sahip çiftçidir. Temel anlayışı, ideal insan ve ideal vatandaş olduğu fikriydi [...] Küçük bir çiftliğe sahip olan ve onu ailesinin yardımıyla işleten bu çiftçi, basit, dürüst, bağımsız, sağlıklı, mutlu insanın cisimleşmiş haliydi" (1956) demektedir. Yukarıda adı geçen Hector St. John de Crevecoeur'ın 1782 yılında yayınlanan *Amerikalı Bir Çiftçiden Mektuplar* kitabı bu mitin oluşmasına oldukça katkı sağlamıştır.

Bu çiftçinin basit yaşamı, doğaya ve yaptığı işe saygısı toprağa duyulan saygıyla birleşerek politik retorikte ulusal bir değer haline getirildi. Renck'e göre bu kültürel söylem daima Amerika başkanları tarafından politik retorikte de işlevsel olmuş ve kullanılmıştır (2002, 2). Özellikle fizyokrat düşünceden gelen Amerika'nın *kurucu babalarından* Thomas Jefferson, toprakta çalışan insanın Tanrı tarafından seçilmiş bir kişi olduğunu ifade ediyor, tekelleşmiş ve ileri teknolojiyle geliştirilmiş kapitalist tarım modeline mesafeli yaklaşıyordu (Renck 2002, 4). Ancak film süresince Jefferson'un idealindeki kendi kendine yeten, bağımsız çiftçiler yerine diğer çiftçileri topraksızlaştıran, onları kendileri için işçileştiren ve kendilerine bağımlı hale getiren tekelci kapitalist toprak sahipleri ve onlar için çalışmak zorunda kalan mülksüz çiftçiler gösterilmiştir. Öte yandan filmde çiftçileri başkaları için emeklerini satmaya zorlayan nedenlerin arasında tarımın endüstrileşmesi gösterilmektedir. Tarımda endüstrileşme makineleşmeyle ilişkilidir. Filmdeki çiftçiler her bir traktör için on ya da on beş ailenin topraklarından kovulduğu bilgisini birbirleriyle paylaşmaktadır. Oysa Jefferson'un ideal çiftçilik anlayışında, endüstriyel tarım yerine *kendine yetebilen* ve bir çeşit hane içi üretim modeli bulunmaktadır (Renck 2002, 4). Bu koşullar altında başkalarınca sömürülen, torpraksız ve aç bir halde Jefferson'un ideal olarak övdüğü iyi ahlaklı çiftçi olabilmek oldukça zordur. Filmin en önemli karakterlerinden Tom'un annesi (Jane Darwell) oğluna "bir zamanlar bütündük, aileydik ve temizdik. Temiz kalmamıza izin vermiyorlar. Baba artık aile reisi değil. Hep birlikte dağılıyoruz. İnanılacak hiç bir şey kalmadı. Çocuklar hayvanlar gibi büyüyor" demektedir. Amerikan çiftçisi, yani *Tanrı'nın seçilmiş kulları olan çiftçiler*, endüstrileşen, kapitalistleşen tarım tarafından emilmiş, annenin ifade ettiği gibi dağılıp gitmiştir. Anne karakterinin *dağılma*yla ilgili söyledikleri, filmin gösterilenleri dikkate alındığında yalnızca aileyi değil bütün bir toplumdaki dağılmayı ima etmektedir. Çözülme Amerika'yı kuran çiftçi aileden başlayarak tüm toplumsal ilişkilere yayılmıştır.

Filmin son sekansı Tom'un, rahibin ölümünden sonra sendikal çalışmalara katılması, sendika karşıtlarından kaçması ve zorunlu olarak ailesini terketmesini içeren sahnelerden oluşmaktadır. Filmin ilk sahnesi Tom'un ailesinin yanına gelmesiyle başlamış son sahnesi Tom'un ailesini zorunlu olarak terketmesiyle bitmiştir. Böylesi bir dramatik yapı, göçe zorlanan, topraksız Amerikan çiftçisinin *vadedilen topraklarda* refahı bulamayışı ve şüpheli geleceğine vurgu yapmaktadır. Makalede incelenen gösterenlerin karşılığı olan ulus mitleri ve gösterenlerin içeriği aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1.			
Filmdeki Gösterenler		Ulus Mitleri Açısından Gösterilenler	Ulus Mitleri Açısından Gösterenlerin İçeriği
Temadaki gösterenler	Zorunlu Göç	Vadedilmiş topraklar miti, sınır/göç miti, kendi kendini var etme miti.	Büyük Bunalım döneminde, yapısal nedenlerle ulus mitlerindeki vaatlerin gerçekleştirilemeyeceği.
Olay Örgüsündeki gösterenler	Joad ailesi topraklarından atılır, Kaliforniya'ya göç eder, yol boyunca göçmen kamplarında kalırlar, Kaliforniya'da mikro ırkçılıkla karşılaşılır, çok düşük ücretle çalıştırılırlar, göçmen ve yoksul kamplarında yaşarlar, Rahip sendika çalışmalarında öldürülür, Tom sendika çalışmalarına katılır, yerel güvenlik Tom'u arar, Tom kaçır, Joad ailesi yeniden göç eder.	Vadedilmiş topraklar miti, sınır/göç miti, kendi kendini var etme miti/başarı miti, Protestan çalışma etiği, ırkların birliği miti, tarım miti, kurucu babalar miti.	Topraksız Amerikan çiftçisi, ev ve geçimlik toprak yokluğu, zorunlu göçün yol açtığı ucuz iş gücü, tekeli toprak kapitalizminin yol açtığı sınıflararası geçişin imkansızlığı, topraksız çiftçinin temel yaşam koşullarına sahip olamayışı, toplumsal dayanışmanın kayboluşu, geleceğe dair güven yitimi
Karakterlerdeki gösterenler	Tom Joad, Joad ailesi, rahip, Kaliforniya halkı, yoksul göçmenler, büyük çiftlik sahipleri, yerel güvenlik, bankacılar.	Tarım miti, ırkların bütünlüğü miti, Protestan ahlakı, kurucu babalar miti.	Çiftçinin topraksızlaşarak işçileşmesi, dinsel şüphencilik, ulusal dayanışmanın kayboluşu
Diğer gösterenler	Yoksulluk, yoksul ve göçmen kampları, hukuksuz çalıştırma, sendika çalışmaları, yoksul ve göçmen kampları, makineli tarım, bankalar, Büyük Bunalım.	Vadedilmiş topraklar miti, sınır/göç miti, kendi kendini var etme miti/başarı miti, Protestan çalışma etiği, ırkların birliği miti, tarım miti, kurucu babalar miti.	Amerikan rüyasının iflasi, evsizlik, devlet kurumlarında hukuksuzluk, finansal kapitalizmin tekelliliğe yol açması, emek hakkının kayboluşu, mülküsüz çiftçinin yoksulluk çemberinden çıkamaması, toplumsal ve ahlaki modellerin gündelik yaşamda kayboluşu

Sonuç

Gazap Üzümleri üretim araçlarına sahip sermaye ile mülksüzleştirilen Amerikan çiftçi sınıfı arasındaki çelişkileri hikâye etmesi açısından Hollywood endüstrisinde istisnai politik filmlerden biridir. Olay örgüsü, karakterler, karakterlerin davranışları, karakterlerin davranışlarının ardındaki niyetler (amaçları, umutları, korkuları, istekleri) ve filmdeki diyaloglar filmin gösterenleri olarak açık biçimde film evreni içindeki sınıfsal çelişkilere odaklanmaktadır. Filmin son sahnelerinde, Tom ve annesinin diyaloglarında filmin bu sınıfsal çelişkilere odaklanan eleştirel yaklaşımı yinelenir. Tom mülksüzleştirilen halkın yanında yer alacağını söylerken, karşı açı çekimle ufka doğru bakar ve sinematografik şekilde Tom'un idealizmine vurgu yapılır. Annesinin, hemen sonraki sahnede bir başka çiftliğe çalışmak için giderken, çalışan sınıfın sonsuza dek varolacağıyla ilgili sözleri sermaye ve emek arasındaki ilişkiye dair Tom'un sözlerini pekiştirici bir işleve sahiptir. Ancak filmin gösterenleri Amerika'nın uluslaşma sürecindeki mitleriyle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde filmin başka bir eleştirel söylemine daha ulaşılmıştır.

Amerika da diğer ülkelerin uluslaşma süreçlerine benzer biçimde ulusal bütünlüğünü ve kimliğini yalnızca askeri ve siyasi uygulamalarla kurmuştur. 17. yüzyılda Britanya Krallığı'ndan göç eden Hacıların (Pilgrims) ve Püritenlerin deneyimleri, Amerikan ulus kimliğinin kurulmasında toplumsal ve kültürel olarak yol gösterici olmuştur. Kültür ürünlerinde ve toplumsal tarih anlatılarında bu deneyimlerden faydalanılmış, ulus birliğini inşa eden ulusal mitler ortaya çıkmıştır. Benedict Anderson'un ifade ettiği bir tasarım olarak ulus, bu anlatılarla koparılamaz varoluşsal bağa sahiptir. Mayflower gemisiyle kıtaya ayak basan Plymouth kolonisinden göçmen Bradford'un anıları, Hector St. John de Crevecoeur'ın *Amerikalı Bir Çiftçiden Mektuplar'ı*, Benjamin Franklin'in *toplumsal kimliği* ya da James Truslow Adams'ın *The Epic of America*'sı Amerikalılık kimliği ve Amerikan ulusçuluğunda askeri ve siyasi teşebbüsler kadar önemlidir. Bu metinler, Amerikan ulus kimliğinin mitlerini oluşturmaktadır. Bu makalede Amerikan ulus kimliğini kuran *vadedilmiş topraklar, göç/sınır, kendi kendini var etme, ırkların/kültürlerin birliği, başarı ve tarımsal refah* mitleri *Gazap Üzümleri*'ndeki konu, olay örgüsü ve karakterler çerçevesinde incelenmiştir. Filmin olay örgüsündeki dramatik gelişmeye yol açan Kaliforniya'ya zorunlu göç, göçün Joad ailesi için taşıdığı anlam, ailenin göç sürecindeki deneyimleri ve ilişkilendikleri toplumsal çevre, Amerikan ulus mitleri açısından ekonomik, toplumsal ve kültürel gösterenler olarak yorumlanmıştır. Filmin ana hikâyesini oluşturan çiftçi ailenin Kaliforniya'ya

çalışmak ve toprak sahibi olmak arzusuyla göç etmesi, *vaat edilmiş topraklar, göç, tarım, kendi kendini var etme* ve *başarı* mitlerinin temel önermeleriyle karşılaştırılarak incelenmiştir. Göç sürecinde yaşananlar, Kaliforniya'daki iş arama ve çalışma deneyimleri de yine *kendi kendini var etme*, Protestan çalışma ahlakı ve *başarı* miti ve *ırkların/kültürlerin birliği* mitlerinin temel önermeleriyle incelenmiştir. Öte yandan filmin referans aldığı Büyük Bunalım dönemindeki toplumsal tarihle ilgili bilgiler de filmin olay örgüsündeki gösterenlerle ilişkisi açısından incelenmiştir. Bunun sonucunda Büyük Bunalım döneminde ulus mitlerindeki temel toplumsal ve ekonomik önermelerin, mülksüz çiftçi aileler için gerçekleşemediği görülmüştür. Sınıflı toplumun yapısal özellikleri Amerika'ya gelen ilk göçmen topluluklarının deneyimlerinden elde edilen ekonomik ve toplumsal kazanımları aşındırmıştır. Ailede ve toplumda görülen çözümleri toplumsal psikolojide sağaltmak amacıyla bu dönemde *Amerikan rüyası* ve *yaşam biçimi* kavramsallaştırılmış, kurucu ulus mitleri yeniden kültür ürünlerinde kullanılmıştır. Ancak dönemin toplumsal ve ekonomik koşullarını karakterize eden Oklahomalı Joad ailesi, ekonomik ve toplumsal olarak bu mitlerin hiçbir vadinin gerçekleştirilemeyeceğini göstermiştir. *Gazap Üzümleri* yüzeyde görülen sınıfsal çelişkilerin ötesinde ulus mitleriyle gerçeklik arasındaki çelişiklere odaklanması açısından Hollywood'da istisnai bir filmidir.

Kaynakça

- Abisel, Nilgün. Tarih Yok. *Popüler Sinemada Türler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Adorno, Theodor W. 2013. *Kültür Endüstrisi ve Kültür Yönetimi*. Çeviren Nihat Ülner, Mustafa Tüzel ve Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yay.
- Anderson, Benedict. 1995. *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. Çeviren İskender Savaşır. İstanbul: Metis.
- Arendt, Hannah. 2017. *Devrim Üzerine*. Çeviren Onur Eylül Kara. İstanbul: İletişim.
- Barthes, Roland. 2013. *Dilin Çalışma Sesi*. Çeviren Ayşe Ece, Necmettin Kamil Sevil ve Elif Gökteke. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Campbell, Joseph ve Bill Moyer. 2013. *Mitolojinin Gücü*. Çeviren Zeynep Yaman. İstanbul: MediaCat Yay.
- Cassirer, Ernest. 2005. *Devlet Efsanesi*. Çeviren Necla Arat. İstanbul: Say Yay.
- Crevecoeur, Hector John. 2003. "Letters From an American Farmer". [gutenberg.org. http://www.gutenberg.org/cache/epub/4666/pg4666-images.html](http://www.gutenberg.org/cache/epub/4666/pg4666-images.html). Erişim Tarihi 20 Ağustos 2020.
- Dieckhoff, Alain ve Jaffrelot Christophe. 2010. *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek*. Çeviren Devrim Çetinkasap. İstanbul: İletişim.
- Eliade, Mircea. 2001. *Mitlerin Özellikleri*. Çeviren Sema Rifat. İstanbul: Om Yay.
- Emerson, Waldo Ralph. 2016. *Yaşamın İdaresi*. Çeviren Aytek Sever. İstanbul: Doğu Batı Yay.
- Library of Congress. 1940. "FSA Migratory Labor Camp". <https://www.loc.gov/collections/fsa-owi-black-and-white-negatives/articles-and-essays/documenting-america/fsa-migratory-labor-camp/>. Erişim tarihi 26 Ağustos 2020.
- Galbraith, J.K. Tarih yok. *Kuşku Çağı*. Çeviren Reşit Aşçıoğlu. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Hansen, Per H. ve Anne Magnussen. 2018. "Making Sense of Business and Community in Hollywood Films, 1928–2016." *Business History Review* 92 (2): 307-337. DOI:<https://doi.org/10.1017/S000768051800003X>
- Hobsbawm, Eric J. 1995. *Milletler ve Milliyetçilik Program, Mit, Gerçeklik*. Çeviren Osman Akinhay. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Hofstadter, Richard. 1956. "The Myth Of The Happy Yeoman". *American Heritage* 7 (3). Erişim Tarihi 10 Ağustos 2020. <https://www.americanheritage.com/myth-happy-yeoman>.

- Horkheimer, Max. 2005. *Geleneksel ve Eleştirel Kuram*. Çeviren Mustafa Tüzel. İstanbul: YKY.
- Kolker, Robert. 2011. *Film, Biçim, Kültür*. Çeviren Fırat Ertınaz, Ali Güney ve Zeynep Özen. Ankara: De Ki Yay.
- Levinson, Julie. 2015. *The American Success Myth on Film*. New York: Palgrave Macmillan.
- Marx, Karl. 2003. *Felsefe Yazıları*. Çeviren Ahmet Fethi. İstanbul: Hill.
- Marx, Karl. 2008. *Grundrisse: Ekonomi Politikin Eleştirisi İçin Ön Çalışma*. Çeviren Sevan Nişanyan. İstanbul: İletişim.
- Melting Pot America. 2006. BBC NEWS. Erişim Tarihi 5 Ağustos 2020. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4931534.stm>.
- Parini, Jay. 2010. *Promised Land: Thirteen Books That Changed America*. New York: Anchor Books.
- Paul, Heike. 2014. *The Myths That Made America an Introduction to American Studies Volume I*. Bielefeld: Transcript.
- Prasad, Pushkala. 1997. "The Protestant Ethic and the Myths of the Frontier: Cultural Imprints, Organizational Structuring and Workplace Diversity". *Managing the Organizational Melting Pot: Dilemmas of Workplace Diversity* içinde, editörler Pushkala Prasad, Albert Mills, Michael Elmes ve Anshuman Prasad, 129-148. California: Sage Publication, 1997.
- Renck, Ashley Wood. 2002. "The Agrarian Myth; How Has it Affected Agricultural Policy?". *Western Agricultural Economics Association Annual Meeting*. California: Western Agricultural Economics Association. Erişim Tarihi 2 Ağustos 2020. <https://core.ac.uk/download/pdf/7037512.pdf>.
- Roffman, Peter ve Jim, Purdy. 2010. "The Depression Human Toll." *Hollywood's America Twentieth Century America Through Films* içinde, editörler Steven Mintz ve Randy Roberts, 82-91. West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Sacvan, Bercovitch. 2013. *The Rites of Assent: Transformations in the Symbolic Construction of America*. New York: Routledge.
- Samuel, Lawrence R. 2012. *The American Dream: A Cultural History*. New York: Syracuse University Press.
- Scognamillo, Giovanni. 1994. *Amerikan Sineması*. İstanbul: Ağaç yay.
- Singer, Irving. 2008. *Cinematic Mythmaking*. Cambridge: The MIT Press.
- Sloterdijk, Peter. 2008. *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde*. Çeviren İlnur Aka. İstanbul: Kırmızı Yay.

- Stokes, Melvyn. 2013. *American History through Hollywood Film From the Revolution to the 1960s*. U.K, London: Bloomsbury.
- Strauss, Claude Levi. 2013. *Mit ve Anlam*. Çeviren Gökhan Yavuz Demir. İstanbul: İthaki.
- Swensen, James R. 2015. *Picturing Migrants: The Grapes of Wrath and New Deal Documentaring Photography*. Canada: University of Oklahoma Press.
- Truslow Adams, James. 1931. *The Epic of America*. Boston: Little, Brown and Company.
- Tudor, Henry. 1972. *Political Myth*. London: Pall Mall Press Macmillan Education.
- Turner, Frederic Jakson. 2020. "The Frontier In American History". *American Studies at The University Virginia*. Erişim Tarihi 15 Temmuz 2020.
<http://xroads.virginia.edu/~Hyper/TURNER/home.html>.
- Wall, Wendy L. 2008. *Inventing the "American Way": The Politics of Consensus from the New Deal to the Civil Rights Movement*. New York: Oxford University Press.
- Weber, Max. 2013. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Çeviren Gökhan Rızaoğlu. İstanbul: Oda.
- Whitfield, J. Stephen. 2004. "The American Century of Henry R. Luce". *Revue LISA/LISA e-journal [Online], Media, culture, history, World War II, Online The American Century of Henry R.Luce*. Erişim Tarihi 10 Eylül 2020.
<http://journals.openedition.org/lisa/917>.
- Whitfield, Stephen J. 2008. "Projecting Politics: The Grapes of Wrath." *Open Edition Journals*. <https://journals.openedition.org/lisa/813>. Erişim Tarihi 30 Temmuz 2020.
- Vikikaynak. 2020. "Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi." https://tr.wikisource.org/wiki/Amerikan_Ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z%C4%B1k_Bildirgesi. Erişim tarihi 12 Eylül 2020.
- Zangwill, Israel. 2007. *The Melting Pot. The Project Gutenberg EBook of The Melting-Pot*. Erişim Tarihi 10 Temmuz 2020.
<https://www.gutenberg.org/cache/epub/23893/pg23893-images.html>.
- Zitzelsberger, Florian. 2019. "The American Film Musical and the Place(less)ness of Entertainment: Cabaret's International Sensation." *Humanities* 8 (2): 99. DOI: 10.3390/h8020099.

Filmler

Daryl F. Zanuck (Yapımcı) ve John Ford (Yönetmen). (1940). *Gazap Üzümleri* [Sinema Filmi]. A.B.D: Twentieth Century Fox.

Frank Capra (Yönetmen). (1938). *Para Beraber Gitmez* [Sinema Filmi]. A.B.D: Columbia Pictures.

Frank Capra (Yönetmen). (1939). *Bay Smith Washington'a Gidiyor* [Sinema Filmi]. A.B.D: Columbia Pictures.

Frank Capra (Yönetmen). (1946). *Şahane Hayat* [Sinema Filmi]. A.B.D.: LibertyFilms.

Llyod Bacon (Yönetmen). (1933). 42. *Sokak* [Sinema Filmi]. A.B.D: Warner Bros.